

Activitats da l'Uniun Pro Andiastr

Pro Andiastr è vegnida fundada cun l'intent da promover la convivenza tranter indigens ed esters.

4

Benjamin R. Barber e sia vista da la Svizra

Co giuditgescha l'anterieur cusegliader da la regenza da Clinton la democrazia svizra?

11

LA QUOTIDIANA

Redacziun: Via comerciala 22, 7007 Cuira, tel. 081 920 07 10, mail: redaktion-lq@suedostschweiz.ch

HOTELARIA

Vegnir pli activs

(anr/gns) Ils delegads da Hotellerie Grischun èn sa radunads a Cuira per salvar la radunanza 2015. Tema central da quella è stada la situaziun da la valuta da l'euro e dal franc svizzer. Porscher anc in meglier service, esser anc pli gentil e mantegnair la qualitad, quai sajan trais aspects per ch'ils giasts restian fidaivels. Sbossar il pretschs, quai saja da preschent nagina schliaziun. Vegnir pli activs, augmentar la reclama, esser pli innovativ, e cunzunt tgrir ils giasts existents, quai saja er in recept.

> PAGINA 2

SCOLA CLAUSTRA

Interessantas lavurs da matura

(anr/ff) Il venderdis vargau han 13 gimnasiasts astgau presentar publicamein lur lavurs da matura. Els han contonschiu cun lur lavur l'excelenta nota ed astgan perquei sepresentar avon lur amitgas ed amitgs. Era ils confamiliars, ils scolasts e las scolastas ed enzacons ulteriors interessents ein stai presents. La gronda diversificaziun dallas lavurs demuossa ils vasts interess dils gimnasiasts, mo era il grond spectrum pusseivel per els. Quei ei pusseivel entras la qualitad dalla scolaziun che fundescha sin ragischs tradiziunals e sin il spert benedictin, il qual ei aviarts per novaziuns el focus digl individuum e dalla societad.

> PAGINA 3

«Ratatuglia» festagia giubileum

(anr/mfo) Id es darcho uschè inavaunt: La gruppa da teater «Ratatuglia» da S-chanf as preschainta e fo cun que plaschair ad ün vast public. Quista vouta stau las preschantaziuns però eir suot l'insaina dal giubileum da 20 ans existenza da la gruppa da teater. Daspö 20 ans preschaintan las teatristas ed ils teatristes da la «Ratatuglia» impustüt cumedgias chi faun rier a grand e pitschen. Quist an faun els que in occasiun da la cumedgia in trais acts «la nozza doppia» chi'd es oriundamaing gnida scritta da Helmut Schmidt.

> PAGINA 8

Servetsch d'abunents e da distribuziun: tel. 0844 226 226 mail: abo@somedia.ch

Munconza d'image ed identificaziun

Il turissem grischun ha buca mo da sbatter cul ferm franc svizzer

DA HANS HUONDER / ANR

■ **La fermezia dil franc fa quitaus als turistichers. Denton buca mo quella. Recepts per migliurar la situaziun ein scarts. In da quels savessen cooperaziuns esser.** Il survetsch da formaziun ed inscunter Impuls a Laax ha envidau il venderdis sera ad ina interessanta discussiun cul tetel «sfidas e schanzas futuras d'ina regiun da turissem alpina». Discussiunau han *Monika Bandi*, menadra dil Post da perscrutaziun da turissem all'Universitad da Berna, il president da Grischun *Vacanzas Marcel Friberg* e *Silvio Schmid*, president da Penedicularas Grischun e CEO dalla Andermatt-Sedrun Sport SA. El center dalla discussiun ein ils fastedis dil turissem – oravontut digl unviern – stai. Abstrahau da quei ein era las bunas varts dil turissem vegnidas puntuadas, sco per exempel la qualitad che constat per gronda part. Apparentamein vegn quella denton buc apprezzada avunda, era buca dils hospis svizzers. «Il turissem ha in problem d'image. Ei sto reussir a nus da comunicar meglier la

Monika Bandi ei pershuadida ch'igl ei pusseivel da returnar el turissem sin la via dil success suletamein cun ina meglia cooperaziun e comunicaziun.

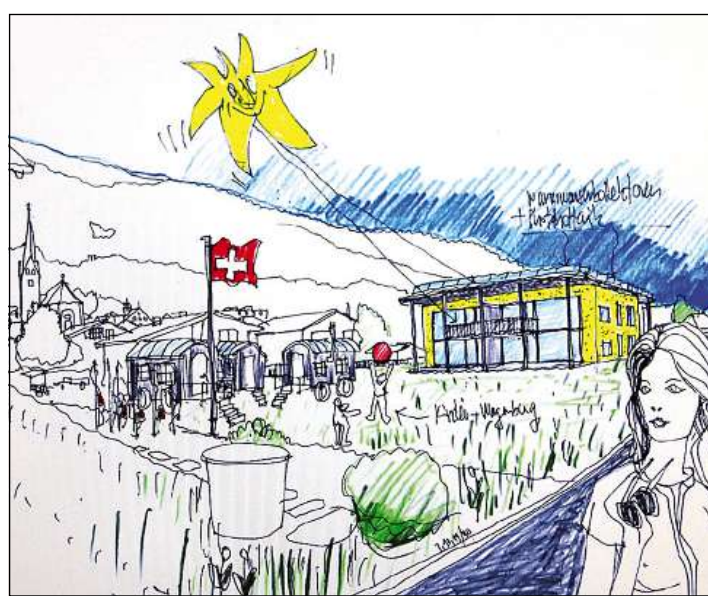
FOTO S. KRÄMER

purschida. La cooperaziun sto esser in mied pil nez e buc ina finamira», puntuescha Monika Bandi. Marcel Friberg ei pershuadus che la cooperaziun dad inter-

presas el turissem sto vegnir rinforzada urgentamein. Tenor Silvio Schmid pitescha il turissem denton era d'ina munconza d'identitad ella populaziun. Plaz-

zas el turissem hagian savens buca la muntada che plazzas en auters secturs dall'economia han.

> PAGINA 3

Skizza dalla Casa da sulegl e siu contuorn a Trun/Pustget. FOTO H. HUONDER

«Ei fa prescha»

DA HANS HUONDER / ANR

■ **Trun duei daventar il pli attractiv vitg per famiglias en Survelva. In emprem project a quella finamira ambiziusa ei sin meisa.** La gievgia sera ha Interest Trun presentau il preproject per la Casa da sulegl a Pustget. Ella porscha quater habitaziuns per famiglias. Ils cuosts persunter ein calculai cun dus milliuns francs. Dalla vischnaunca dat ei denton negin sustegn finanziel, era buc en fuorma d'ina garanzia

da banca. Quei ha il president communal *Dumeni Tomaschett* detg. Ils iniziants *Martin Tomaschett* e *Pieder Decurtins* vulan empruar ussa da cuvierer la summa restonta da 350 000 francs cun sustegn da privats ed interpresas. Il baghetg a Pustget duei vegnir erigius d'ina associaziun. Il terren s'auda alla vischnaunca. Davart in eventual dretg da baghegiar alla associaziun ei aunc vegniu priu negins conclus.

> PAGINA 4

Premiera al Schüschaiver

■ (anr/afi) **La sonda avant il prim lündeschdi dal mais favrer ha lö a Ftan il Schüschaiver. La festa da la saramantaziun dal cussagl cumünal s'ha mantgnüda ed es amo hoz üna festa per tuot il cumün.** Sper la tradiziun da l'act politic es il Schüschaiver eir la festa da la giuventüna. La bunura sun ils giuvenits per la laina. Davomezdi es la festa ida inavant cun trar la büscha per la pèra. Cul cortegi tras cumün ed accumpagnats da la

musica dal cumün s'han preschantats ils pèrins a la populaziun. In chasa da scoula ha lura gnü lö l'ultima s-chüsa da *Reto Pedotti*, anteriur capo dal cumün politic da Ftan. Avant co chi ha cumanzà il bal per grond e pitschen ha surprais la Società da musica da Ftan il vast public cun üna premiera e quai culla marcha «Schüschaiver» dal giuven indigen *Janet Lehner*.

> PAGINA 7

Ils spus Tumasch à Porta e Corina Puorger han gnü l'onur da cumanzar il bal da Schüschaiver.

FOTO A. FILLI

COMMENTARI

Turissem avon grondas sfidas

DA HANS HUONDER / ANR

Il venderdis han persunas competentas discutau a Laax davart igl avegnir dil turissem ellas muntognas. Strusch 20 persunas han nezegiau la caschun per s'informar davart ils fastedis dils turistichers. Sch'ils presidents da duas impurtontas organizaziuns da turissem e la menadra d'ina instituziun cun gronda savida sepresentan communablamein in ina regiun da turissem sco la Surselva pudess ins tertgar ch'igl interess public persunter seigi pli gronds. Quei ei denton buca stau il cass e va empauert ella direcziun che *Monika Bandi* ha dilucidau, nummadamein che l'identitad dalla populaziun cun il turissem ei insufficienta. Quei ei in da biars problems.

Amicablada, qualitad, cooperaziun ed innovaziun ein stai ils cavazzins che han accumpignau la runda da discussiun. Cumpletai ein quels vegni cum concorrenza, fermezia dil franc e schliat'aura igl unviern. Ils facts ein sin meisa. Il turissem stat avon grondas sfidas. Plazzas da lavur ein periclitadas, la situaziun actuala ei pli alarmanta che legrevla. Biars menaschis da turissem havevan gia avon la paritad dil franc cun igl euro da schufa d'occupar l'infrastructura. Suenter il pass dalla Banca nazionala miez schaner eis ei buca vegniu pli sempel.

La discussiun muossa che cooperaziuns ein in recept pigl avegnir. Persunter drova ei denton partenaris promts dad ir novas vias e buca da quels ch'aviseschan mo igl agen profit. Ei va per dapli che l'atgna buorsa. Ei va per ina economia da muntada existenziala da biaras regiuns. La cadeina da prestaziuns sto esser buna per ch'il hosp vegni el liug. Mo mesas caussas po ei buca pli vertir, persunter ei la concorrenza memia gronda e buna. Per biars loghens tonscha ei buca pli da vuler esser pigns e fins. Fins ein era ils gronds.

anr.huonder@bluewin.ch

«Ord dus malsaus san ins buca far in saun»

Cooperaziuns ed innovaziuns duein gidar a surmuntar ils problems actuals dil turissem

DA HANS HUONDER / ANR

■ **Il ferm franc svizzer caschuna fastedis als turistichers. Leutier vegn l'aura ch'ei buc adina tenor il gust ed il giavisch dallas pendicularas. Recepts, co menar il turissem en Svizra sin ina via economicamein persistenta, dat ei buca. Probablamein ein cooperaziuns e novaziuns la suletta via per carmalar neutier novs hospes ed aschia mantener plazs da lavur.** Ils davos diesch onns ei vegniu registrau en Svizra treis milliuns dameins dis da skis. En quei temps han las tiaras vischinontas denton augmentau quei diember. Sco quei ch'il president da Grischun Vacanzas, *Marcel Friberg*, ha detg il venderdis sera el rom d'ina discussiun davart il turissem a Laax ha la Frontschia augmentau en quei temps il diember da dis da skis per quater milliuns, l'Austria per treis milliuns e l'Italia per dus milliuns. «La purschida da quellas destinaziuns ei buca megliera che la nosa. A Chamonix per exempel ein ils prezzis per la medema purschida sco tier nus in toc pli aults», constatescha Marcel Friberg. La qualitad dallas destinaziuns da turissem en Svizra selaschi cumparegljar cun quella da tschellas tiaras dallas Alps.

Mesiras persistentas

Alla discussiun ch'Inpuls ha arranschau en sia aula a Laax ei la vesta neutrala da *Monika Bandi*, la menadra dil Post da perscrutaziun dil turissem all'Universitad da Berna, stada el center. Per ella eis ei clar: «La via al success anflein nus mo communablamein. Leutier ston las mesiras esser persistentas, oravontut ord vesta economica. Lu sto denton era la comunicaziun semigliurar. Quei che spetga ussa sil turissem ei ina gronda sfida, mo cun da quels pensums ein auters era vegni confruntai. Ils onns siatonta ha l'industria d'uras stuiu tscherchar vias novas ed anflau quellas, per exempel el product da Swatch.» In dils problems che seprenta pli e pli ein ils giavischs pulpi dils hospes da vacanzas. «Pli baul reservavan ils hospes duas jamnas va-

Marcel Friberg ei perschaduius ch'ei drova egl avegnir pli fermas structuradas da cooperaziun el turissem grischun. FOTOS H. HUONDER

canzas d'unviern. Oz fan ins aunc in'jamna ed en quella vul il hosp in program cumplein cun aventuras senza fin. Dasperas eis ei nuot auter che stress», di *Silvio Schmid*, president da Pendicularas Grischun. Las pendicularas el Grischun investeschan mintg'onn rodund 100 milliuns francs en lur infrastruttura per aschia restar concorrenzablas. Quei agir tschenta *Monika Bandi* denton era per part en damonda: «Las frequenzas sereduceschan, mo las capacitads creschan. Quei ei secapecha era problematic.»

Communablamein al success

«Malgrad tut sundel jeu optimistic pigl avegnir. Enzatgei savein nus Svizzers fetg bein, numnadamein anflar la via ord la crisa. Jeu sundel denton perschaduius che nus duvrein egl avegnir bunas cooperaziuns. Tgi che vul collaborar sto far quei cun tutta consequenza, ils auters duein mirar sez co els vegnan a frida», puntue-

scha Marcel Friberg ella discussiun moderada dad *Andreas Cadonau*. Ei stoppi esser la finamira da tuts da porscher als hospes qualitad duront las quater pli bialas jamnas digl onn. Il hosp stoppi star el center. Qualitad vegli dir ademplier ils giavischs dil hosp: «Lu migliurein nus era igl image dil turissem.» Tenor *Monika Bandi* ston cooperaziuns succeder cun fermes partenaris. «Ei astga secapecha buc esser aschia che collaboraziuns vegnan instradadas per cura ch'ei va mal cun tuts. Ord dus malsaus san ins buca far in saun.» Ella constatescha ch'il temps va fetg spert. Las structuradas – era el turissem – ston s'adattar rasantamein: «Enteifer 3½ onns ei il cuors dil franc tier igl euro curdaus dad 1.50 sin 1. Quei ei secapecha buca simpel en in temps aschi cuort.»

Relaschadas?

Per Silvio Schmid han gest las pendicularas buca biaras letgas tgei far ella situa-

Silvio Schmid ha l'impressiun che bia gliued ei buca pertscharta dalla situaziun actuala ch'engrevgiescha il turissem.

ziun che seprenta il mument. Sper la situaziun monetara ein ils territoris da skis medemamein buca vegni puppergnai fetg igl unviern vargau ed uonn da s. Pieder. «Las sulettas pusseivladads che nus havein ei da scursanir il marketing ni reducir persunal. Tenor miu manegiar ein biaras e biars buca pertscharts dalla situaziun che seprenta il mument.» El constatescha ch'els cuosts per las pendicularas creschan ad in crescher, per exempel pertucont directives da segirtad. Ina rugalada dalla structura interna ei per el ina varianta, ina externa bia pli problematica. Dil medem meini ei Marcel Friberg: «Jeu less buc esser quel che sto serrar in territori da skis. Enteifer in ni dus onns ei quei liug buca pli attractiv pil turissem.» Era quella damonda ei vegnida tematisada il venderdis sera a Laax. «Forsa fagess ei senn da serrar in runal ni l'auter per spindrar in auter territori da skis. Quella damonda astgein nus buc un-

tegr», di *Monika Bandi*. Cun quei tangescha ella la structura che regia il mument el turissem: «Las pendicularas d'avan pli e pli d'interess regiunal-politic, respectivamein caussa dalla publicitad. Per quei motiv eis ei grev da volver la clav tier ina ni l'autra.»

Maunca l'identitad?

In auter problem ch'ei vegnius tematisaus il venderdis sera ei l'identitad dalla populaziun cun il turissem. La pintga preschientscha da strusch 20 interessents a quella discussiun cun persunas cumpetentas savess esser in indezi persuerter. «Che quella schientscha ei munglusa muossa per exempel la votaziun davart la lescha da turissem cheu el Grischun. Igl ei buca reussiu da perschader vischinas e vischins da quella necessitad», di *Monika Bandi* e *Silvio Schmid* cumpletescha quei exempel cun il na a giugs olimpics. «Magari hael jeu l'impressiun che las plazzas da lavur el turissem hagian buca la medema impurtanza sco quellas d'altres branschas», di *Silvio Schmid*. In ulteriur accent negativ dil suveran ei vegnius en connex cun la votaziun davart las secundas habitaziuns. «Nus havein el Grischun rodund 60 000 habitaziuns secundaras. Quei ei in fetg grond potenzial, pertgei biars possessurs da quellas vegnan igl unviern praticamein mintga fin d'jamna tier nus. Quels possessurs e lur famiglias ston esser nos amits, nos ambassadurs», accentuescha Marcel Friberg. Medemamein stoppien ils possessurs indigens da habitaziuns da vacanzas esser pertscharts da lur purschida. Habitaziuns cun mobiglias veglias ch'els possessurs sappien buca duvrar seigien in qua schliata reclama. Sch'el patragi en quei connex vid las novas leschas communalas da turissem seigi el clarein dil meini ch'ei mondi mo cun in dar ed in prender. Medemamein ei Marcel Friberg perschaduius ch'ei fa da basegn d'animar ils affons da serender sin pista sco era ils jasters che vivan tier nus.

Presentaziun dallas lavurs da matura

Per ils maturants dil Gimnasi dalla claustra Mustér va in tschancun dalla veta enviers la fin

■ **(anr/ff) Il venderdis sera han 13 scolars e scolaras dil Gimnasi claustral da Mustér presentau lur lavurs da matura al publicum. Per els ei quei in impurtant pass enviers la finiziun dalla scolaziun gimnasiala che ha cuzzau sis onns.** Empau irritai eran els, entras la situaziun nova da referir avon in publicum jester. Il plascher dallas scolaras e dils scolars ei denton staus evidents. La nota dalla lavur ei dada ed oz suonda suenter il duer la premiaziun.

Las lavurs presentadas

Il publicum ha saviu assister a treis presentaziuns e tgei che ha saviu eleger en tgei stanza el vegli entrar ha nuota giu lev e l'elecziun ei stada casuala. Biars dils presents han denton saviu nua serender essend interessai vid la presentaziun dad in amitg, in'amtga ni in confamiliar. Senza criteris selectivs lein nus cheu cuort presentar treis lavurs da gimnasiasts.

Roman Flepp vegn da Mustér e sia lavur da matura ha tractau ina lescha fiscalica. Il resultat, sempels e cuorts da mussar, – ina surfatscha da pupi ei semuentada dad in liug en l'auter – cuntegn denton in vast quantum d'informaziuns e calculaziuns. Il moviment vegn caschunus cun energia da glisch. Igl experiment che sto vegnir fatg senza influenza atmosferica ei gartegiav a *Roman Flepp* a casia cun agid dalla glisch dil sulegl. Suenter che sia viseta ella scol'aula ETH haveva buca purtau resultats ha el

Roman Flepp ha experimentau sin fundament da leschas fiscalicas. FOTOS P. DUFF

experimentau endinadamein a casa da mumentar il toc pupi che pendevid vid in cavegl da dunnas. Igl ei gartegiav ad el e la controlla dil contonschiu cun la regla matematica ha dau ad el raschun. «Senza ina tala calculaziun e consequenta correctura fuss la direziun d'in satellit sil cuors ella stratosfera buca controllabla» declara *Roman Flepp* l'applicaziun pratica da siu experiment.

La scolara *Alessia Janka* ha portretau tschun avdents attempai da Sursaiusa. Ella ei carschida si leu ed ha fatg cumparegliazions cun la veta dalla giuventetgna

Alessia Janka ha portretau sia tatta ed ulteriurs habitonts attempai da siu vitg nativ Sursaiusa.

dad oz e quella d'antruras. Ils fegls e las feglias da purs ein da lur temps da giuventetgna stai integrai ella lavur purila dalla famiglia. Las forzas giuvnas eran da nez per ils geniturs e lur sustegn in'obligaziun per ils giuvens e las giuvnas. Ella veta ei lu mintgin ius sia via individuala sco quei ch'igl ei era oz il cass. La veta era da glieg temps pli restrenscheda e cunzun las dunnas havevan buca las schanzas da sesviluppar. Lur via era per gronda part destinada dalla tradiziun sociala. Sco dunna da casa, mamma e survienta dalla famiglia era sia rolla definada e vegneva suandada. La

Nina Defuns ei sededicada alla canzun giudaica cantada el temps dalla persecuziun dils nazis.

lavor d'Alessia Janka ha valeta per la populaziun dalla vischnaunca gualsera ed ei in document che duei vegnir salvau per l'interessenza futura.

«Gegen das Vergessen». Quei tetel dat *Nina Defuns* a sia lavur da matura. La tematica ei actuala. Avon 60 onns ein ils perschuniers dil camp da concentraziun Auschwitz vegni liberai. La lavur da *Nina Defuns* cuntegn ina elecziun da canzuns giudaicas, creadas e cantadas el temps dalla Secunda uiara mundiala. La musica muntava per ils condemnai sustegn moral, confiart e deva forza da supportar lur

sgarscheivla sort. Las canzuns gidavan da salvar l'identitad, da far frunt alla tortura e devan energia da viver als perschuniers. Las ovras ein testimonis historics dalla resistenza mentala. Lur cuntegn setracta mai da vendetga. Ellas ein fundus dalla cultura giudaica e la perscrutaziun lai reviver reminiscenzas ed abolescha l'emblidanza d'in sgarscheivel genocid. *Nina Defuns* finescha sia presentaziun cun la pretensiusa e significanta canzun: «darüber schreiben, nicht schweigen!» Con raschun ch'ella ha muossan ils maletgs autentics dils pertuccai e las perdetgas dils liberai.

Via futura dil gimnasi claustral

La classa da matura relai 28 scolaras e scolars alla fin digl onn da scola. Quei diember stuess puspei vegnir contonschiu cun novs scolars ell'emprema classa gimnasiala. Rectur *Bruno Hensler* ei da buna speronza che quei segi pusseivel. La gronda lavur propagandistica en favur della scola claustrala porta fretg. Malgrad ina digren dil diember da scolars ord consequenza dalla demografia duei la grondezia dallas classes restar stabla. Igl effect dall'aula qualitad dalla scola e digl internat ei in garant per igl avegnir e las stentas per contonscher quella finamira astgan buca tschessar. Il fatg d'haver la scola media ella regiun ei da impurtanza eminenta per la qualitad da viver en Surselva.